

Teorija književnosti za normalne ljude

U povodu 80. rođendana akademika Milivoja Solara

Esej

MARIO KOLAR

Osamdeseti rođendan akademika Milivoja Solara, najznačajnijeg i najpoznatijeg hrvatskog teoretičara književnosti, prigoda je za podsjećanje na njegov bogat dosadašnji, još uvijek nezavršeni, akademski i znanstveni opus kojim je, gledano u zavičajnim nam okvirima, čini mi se zaslužio i titulu jednog od najuglednijih i najpoznatijih znanstvenika u podravskoj suvremenosti, a vjerojatno i povijesti. Naime, rijetko se koji Podravac može pohvaliti akademskom i znanstvenom karijerom, odnosno spisateljskim opusom te brojem i važnošću nagrada, priznanja i počasti kao akademik Solar. Na barem djelić toga pokušat ću ovdje podsjetiti.

Akademik Milivoj Solar rođen je 8. travnja 1936. godine u Koprivnici, gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju. Studij filozofije i tadašnje jugoslavistike završio je 1959. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Iako je na poziv Ive Frangeša na istome fakultetu ubrzo upisao poslijediplomski studij iz jugoslavistike, 1963. godine prihvaća poziv Svetozara Petrovića za asistentsko mjesto na njegovu Odsjeku za komparativnu književnost. Obraniivši doktorski rad o interpretaciji književnog djela Frana Galovića (1964. godine), na Katedri za teoriju i metodologiju proučavanja književnosti spomenutog odsjeka kao docent, izvanredni i redoviti profesor radio je sve do umirovljenja 2006. godine, uz izuzetak

1987.–1990. godine kada je vršio dužnost ministra prosvjete i kulture tadašnje Savezne Republike Hrvatske. Osim na matičnom fakultetu, gdje je vršio i dužnosti poput voditelja diplomskog i poslijediplomskog studija, pročelnika odjela itd., tijekom četrdesetak godina profesorske karijere predavao je kao gost i na više drugih sveučilišta (Skopje, Sarajevo, Beograd, Osijek, Novi Sad, Donja Gorica). Budući da je godinu dana nakon umirovljenja (2007. godine), izabran u počasno znanstveno-nastavno zvanje *professor emeritus* i dalje je, sve do nekoliko godina unatrag, predavao na poslijediplomskim studijima. Usporedno s profesorskom, razvio je i bogatu znanstvenu djelatnost, objavivši tridesetak knjiga.

Najopćenitije rečeno, glavno područje njegova nastavnog i znanstvenog interesa predstavljaju teorija književnosti, metodologija proučavanja književnosti te povijest svjetske književnosti, unutar kojih se područja zasebno intenzivnije bavio teorijom proze (posebno romana), problemom mita i ukusa te odnosom modernizma i postmodernizma, u sklopu čega se, pogotovo u novijim radovima, pokazao kao najdosljedniji kritičar postmoderne u nas.

Iako neki proučavatelji prva desetljeća njegova znanstvenog rada kontekstualiziraju u okvire poznate zagrebačke stilističke škole (Z. Škreb, A. Flaker, I. Frangeš, V. Žmegač i

dr.), u kasnijem se znanstvenom radu do kraja izdvojio kao iznimna pojava u hrvatskom književnoteorijskom miljeu. Ustanovivši, naime, *filozofiju književnosti* kao svojevrstu epistemologiju proučavanja književnosti, bio je, ne samo jedan od rijetkih književnih teoretičara u nas koji je kritički pristupao ponekad i agresivno nametanim novim i pomodnim načinima proučavanja književnosti, otvoreno ukazujući na njihove *slijepo pjege* pred kojima su drugi žmirili, nego vjerojatno i jedini koji je pokušavao sustavno predstaviti nešto što bismo mogli nazvati cjelokupno znanje znanosti o književnosti, shvaćenoj kao krovnoj disciplini koja okuplja književnu teoriju, povijest i kritiku.

Upravo je po knjigama koja su nastojale ponuditi takve preglede danas i najpoznatiji u široj javnosti. Najveći odjek u tom smislu doživjela je *Teorija književnosti*, koja je od 1976. godine do danas doživjela 20-ak izdanja, postavši na taj način jednom od najprodavanijih književnoznanstvenih knjiga ikada u nas. Radi se o preglednom kompendiju temeljnih književnoteorijskih znanja, čiju sveobuhvatnost do danas nije postigla gotovo niti jedna druga knjiga pa još uvijek predstavlja nezaobilaznu literaturu za uvod u bilo kakav studij književnosti, odnosno bilo kakvo stručno bavljenje književnošću. Jednako nedostižnu sveobuhvatnost u svom području postigla je *Povijest svjetske književnosti* (2003. godine), jedini pregled cjelokupne povijesti svjetske književnosti od najstarijih književnih djela do suvremenosti u nas uopće. Najvažnije književnoteorijske i književnopovijesne spoznaje iz tih, ali i ostalih svojih knjiga, Solar je na neki način u leksikografskoj formi predstavio i u *Rječniku književnog nazivlja* (2006. godine) i pogotovo *Književnom leksikonu*, koji je doživio dva izdanja (2007. godine, dopunjeno 2011. godine) te se prodavao uz novine na kioscima. Svojevrstan izraženiji kritički pregled temeljnih pitanja znanosti o književnosti predstavlja jedna od najnovijih Solarovih knjiga, *Književnost: vrlo kratak uvod u njezinu teoriju, povijest i kritiku* (2014. godine). Važno je spomenuti da je *Teorija književnosti* prevedena na nekoliko jezika te je, zajedno s *Rječnikom književnog nazivlja*, objavljena i u Beogradu (2012. godine), gdje je, nakon ponovljenog prvog izdanja objavljenog u Podgorici (2012. godine), objavljeno i drugo, popravljeno i dopunjeno izdanje *Povijesti*

svjetske književnosti (2016. godine). U Podgorici je, inače, objavljen i izbor Solarovih *Eseja* (2012. godine).

Za razliku od spomenutih književnoznanstvenih pregleda i leksikografskih priručnika, u ostalim knjigama piše uglavnom samo o pojedinim temama i problemima, i to različitim diskursima, od klasično znanstvenog, preko omiljenog i najčešćeg esejističkog, do u rijetkim slučajevima čak i literariziranog. Iako neke knjige imaju dominantnu temu ili područje kojim se bave, većina predstavlja zbirke studija i eseja koji govore o različitim temama, zbog čega je Solarove knjige teško grupirati u jasno odijeljene (tematske ili kakve druge) skupine, tim više što često pojedine radove i prenosi iz knjige u knjigu (nerijetko kombinirajući neobjavljene i već objavljene radove). Ugrubo moglo bi ih se grupirati tek u one koje se (većinski) bave (1) pitanjima filozofije književnosti ili (2) teorijom proze i pojedinim žanrova, poput mita, bajke, vica, novele i romana, (3) one koje donose analize i interpretacije pojedinih (uglavnom stranih) književnih djela i (4) one u kojima iznosi kritiku (različitim aspektata) postmoderne, s naglaskom na kritici relativizma ukusa. No, kako bi nemali broj knjiga mogao pripadati u sva ili barem dva-tri područja, navodim ih ovdje tek redom objavljivanja: *Pitanja poetike* (1971. godine), *Ideja i priča* (1974., 1980. godine), *Književna kritika i filozofija književnosti* (1976. godine), *Uvodu u filozofiju književnosti* (1978. godine), *Smrt Sancha Panze* (1981. godine), *Suvremena svjetska književnost* (1982., 1990., 1997. godine), *Mit o avangardi i mit o dekadenciji* (1985. godine), *Eseji o fragmentima* (1985. godine), *Filozofija književnosti* (1985. godine), *Roman i mit* (1988. godine), *Teorija proze* (1989. godine), *Laka i teška književnost* (1995., 2005. godine), *Vježbe tumačenja* (1997., 2005. godine), *Edipova braća i sinovi* (1998. godine), *Granice znanosti o književnosti* (2000. godine), *Predavanja o lošem ukusu* (2004. godine), *Retorika postmoderne* (2005. godine), *Nakon smrti Sancha Panze* (2010. godine), *Kritika relativizma ukusa* (2011. godine), *Eseji o velikim i malim pričama* (2014. godine) i *Poetika apsurdna i poetika paradoksa* (2015. godine).

Pitanja postmoderne književnosti i postmodernih teorija područje je koje ga ponajviše zaokuplja posljednjih desetljeća. Ne odričući im neke njihove prednosti, kao što su interes

za margine i propitivanje svih ustaljenih vrijednosti, Solar se pritom ipak pokazuje kao trezveni kritičar neprestano rastućeg broja postmodernih teorija, pokazujući, između ostalog, kako se neke od njih temelje i na logičkim paradoksima. Pojednostavljeno i parafrazirano rečeno, ako je, naime, kako tvrde neke postmoderne teorije, sve relativno, onda je jednako relativna i misao da je sve relativno pa ne treba ni njoj vjerovati. Još je radikalnije kritizirao krizu, odnosno praktički nestanak ukusa: ako je, naime, ukus mrtav, to znači da više nema kriterija prema kojima možemo suditi o djelima, što znači da je svako djelo dobro, a ako je svako djelo dobro, onda zapravo nijedno nije dobro. To bi u krajnjim konzekvencijama značilo da više niti nema književnosti (ako je sve književnost, onda ništa nije književnost), odnosno da znanost o književnosti više ne može/ne treba postojati. Suprotno tome Solar smatra da je, ne samo u estetskim prosudbama, nego i općenito u životu moguće i potrebno zadržati kakve-takve vrijednosne orijentire, što argumentirano i obrazlaže pogotovo u svojim najnovijim knjigama.

U svakom slučaju, ne samo zbog spominjanih lako prohodnih sustavnih pregleda osnova cjelokupnog književnoznanstvenog znanja te svojevrzne književno-epistemološke metapozicije kojom je, među rijetkima, uspio kritički sagledati gotovo nepreglednu postmodernu teoriju i praksu, nego i zbog pristupačnog filozofsko-esejističkog diskursa njegovih tekstova, ubrzo je postao i do danas ostao, kako omiljenim profesorom među studentima, tako i omiljenim književnoznanstvenim autorom među širim čitateljskim slojevima.

Osim spomenutih autorskih knjiga, akademik Solar je suautor i nekoliko gimnazijskih udžbenika književnosti i književnih čitanki te je priredio i/ili predgovorima/pogovorima popratio djela brojnih istaknutih književnih i kulturnih teoretičara, filozofa i povjesničara (R. Wellek, H. Taine, J. Tinjanov, B. Tomaševski, H. Friedrich, C. Levi-Strauss, J. Culler, E. A. Havelock, B. Croce itd.) te istaknutih svjetskih književnika (J.-J. Rousseau, S. Beckett, F. Kafka, A. Camus, Th. Mann itd.). Osim (književno)teorijskih biblioteka, kao što su *Biblioteka AGM* i *Sintagma* zagrebačkog AGM-a, koje uređuje s Božidarom Petračom, ili *Obris moderne* Golden marketinga-Tehničke knjige, u sklopu kojih su objavljena i djela nekih netom

spomenutih autora, ali i brojna druga, bio je, između ostalih, uz Vlatka Pavletića, i glavni urednik biblioteke *Vrhovi svjetske književnosti*, u sklopu koje je više nakladnika objavilo brojna kanonska djela svjetske književnosti, počevši od najstarijih do suvremenosti. Osim spomenutih knjiga i biblioteka, spomenimo da je uređivao i časopis za međunarodne književne veze *Most/The Bridge* (1986. – 1988. godine).

Posebno područje Solarova interesa predstavljali su život i djelo podravskog mu zavičajnika Frana Galovića. Na prijedlog Ive Frangeša interpretacija Galovićeve književnog opusa bila je, kako je spomenuto, tema Solarova doktorskog rada obranjenog 1964. godine i ota da joj se, pa sve do danas, povremeno vraćao, postavši na taj način najznačajnijim i najpoznatijim *galovićologom*. Osim više studija i interpretacija kojima je dao nezaobilazan doprinos boljem poznavanju njegova života i djela, priređivanjem nekoliko izbora iz njegova djela (*Lirika. Pripovijetke. Drame. Kritika*, 1966. godine; *Izabrane pjesme*, 1997. godine) te na kraju i samih *Sabranih djela Frana Galovića* (sv. I – VI, 2005. – 2010. godine), Solar je bitno doprinio i njegovoj afirmaciji među širim čitateljstvom. Osim u časopisima i zbornicima, spomenimo da je o Galoviću pisao i u svojim knjigama *Pitanja poetike* (1971. godine), *Smrt Sancha Panze* (1981. godine) i *Vježbe tumačenja* (1997., 2005. godine), a kao pjesnika svjetske kvalitete spominje ga i u svojoj *Povijesti svjetske književnosti* – govoreći o razdoblju esteticizma, odnosno moderne, dakle o prvim dekadama 20. stoljeća kada je Galović živio i stvarao, Solar napominje da su „mnogi hrvatski književnici upravo u tom razdoblju, osobito u lirici, dosegli razinu koja dopušta usporedbu sa svjetskim velikanima. Poezija, ali i novelistika, Antuna Gustava Matoša, lirika Vladimira Vidrića, ali i ona, osobito kajkavska, Frana Galovića, zasluživala bi da uđe i u svjetske antologije“.¹

O širokoj recepciji ovako ukratko skiciranog Solarova rada svjedoče brojni citati te osvrta, recenzije i kritike o njegovim knjigama i općenito njegovu radu, intervjui itd. Osim toga, organiziran je i znanstveni skup te su objavljena dva zbornika o njegovu životu i radu, priređena su njegova izabrana djela

1 SOLAR, Milivoj: *Povijest svjetske književnosti*. Zagreb: Golden marketing, 2003., 284.

u pet svezaka (2004. – 2007. godine) te je primio najviša državna, akademska i znanstvena priznanja. Još u prvim desetljećima djelovanja dobitnik je *Nagrade Grada Zagreba* (1972. godine), republičke *Nagrade Božidar Adžija* (1975. godine) *za značajno znanstveno djelo u području literature* za knjigu *Ideja i priča* te godišnje republičke *Nagrade Vladimir Nazor za književnost* (1977. godine). Najbrojnija priznanja i nagrade dobio je u zreloj dobi. Tako je 2003. godine dobitnik *Nagrade HAZU* za područje književnosti za knjigu *Povijest svjetske književnosti*. Godinu poslije (2004. godine) u Zagrebu je organiziran znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem *Znanstveno djelo prof. dr. sc. Milivoja Solar*a, a u povodu njegova 70. rođendana, 2006. godine, objavljen je i istoimeni zbornik radova sa skupa te još jedan zbornik, *Poetika pitanja*, njemu u čast. Kao što je spomenuto, 2007. godine izabran je u počasno zvanje *professor emeritus* Sveučilišta u Zagrebu koje se dodjeljuje samo posebno zaslužnim sveučilišnim profesorima, a iste godine dobio je i *Nagradu Grada Koprivnice za životno djelo*. Posebno priznanje njegovu radu predstavljalo je i primanje u redovito članstvo *Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 2008. godine, da bi 2011. godine postao i dopisni član *Crnogorske akademije nauka i umjetnosti* u Podgorici. Najviše državno priznanje za umjetnička ostvarenja, *Nagradu Vladimir Nazor za životno djelo u području književnosti*, dobio je za 2009. godinu, a 2013. godine dobitnik je i *Nagrade Kiklop za životno djelo* pulskog festivala knjiga i autora *Sa(n)jam knjige* u Istri.

Svim tim titulama, nagradama i počastima kvaliteta i važnost Solarova profesorskog, znanstvenog, uredničkog i ostalog rada te ugled koji uživa među svojim kolegama, studentima i čitateljima samo su formalno potvrđeni.